

Eurorégiók és magyarság

(*Forgácsok egy alkotóműhelyből*)

Egyetlen magyar nyelvű napilapunk hajdan volt Sorskérdések c. rovatában egy jóakaróm a szememre vetette, hogy mindenbe belekotnyeleskedem, mire azt feleltem, hogy nem mindenbe, csak abba, amiről úgy vélem, hogy érték hozzá.

Nos, most eljött az idő, hogy olyasmibe is bele-szóljak, amihez nem értek: ez pedig a gazdaságtan. S bár ebből a furfangos tudományból is tízesre vizsgáztam, még hozzá a szabadkai Közgazdasági Karon (és ezt leckekönyvemmel is bizonyítani tudom), mégsem értek ehhez a tudományághoz még annyit sem, hogy értelmes magyarázatot találjak például arra az egyszerű kérdésre; miért van az, hogy ha csak egyetlen napot is késem a villany-, telefon-, távfűtés-, szemétkihordás stb. számlájának a kifizetésével, máris büntetőkamattal sújtanak, ugyanakkor a nyugdíjamat meg már vagy tíz éve három-négy hónapos késéssel utalják ki, és eszébe sem jut senkinek, hogy erre kamatot fizessen.

Mondom, ilyen egyszerű közgazdasági rejtély előtt is tanácstalanul állok, és mégis arra vetemedem, hogy hozzászóljak egy rangos szakértőkből álló tanácskozás tőlem meglehetősen távol álló tárgyköréhez. Mentségemre szolgáljon: a felelősség azokat terheli, akik nekem is meghívót küldtek a Régiók Európája – A Duna-Tisza-Maros-Körös Eurorégió jelene és jövője elnevezésű tanácskozásra, amelyre ez év április 26-án 9 órai kezdettel Tóthfaluban, a Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézetben került sor.

Mint a Hét Nap olvasói a lap 2003. május 7-i számából értesülhettek, főtisztelendő Utasi Jenőnek mint házigazdának az üdvözlő szavai és dr. Hódi Sándor pszichológusnak, az intézet igazgatójának a bevezető előadása után a tárgyat bizonyára alaposan ismerő, jeles személyiségek magvas gondolataival ismerkedhetett meg a hallgatóság részben a helyszínen elhangzott előadások, részben az elküldött dolgozatok felolvasása útján, ám korántsem azt a megnyugtató végkövetkeztetést levonva, hogy most már minden rendjén van, a „régiónk Európája”, illetőleg az eurorégiós együttműködés úgy mond egyszer s mindenkorra megoldja a ki-

sebségbe kényszerült magyarság (köztük a délvidékiek) minden gondját-baját.

Egeresi Sándornak, a Tartományi Képviselőház (tartománygyűlés) alelnökének kincstári optimizmusától Szecsei Mihály közgazdász-professzor a realitásnak inkább megfelelő helyzetfelméréséig igen széles volt a skála, s még Balla Lajos-Laci polgármester és parlamenti képviselő is inkább a pesszimizmus, mint az optimizmus felé hajlott. (Egyébként is az optimista nem más, mint rosszul tájékozott pesszimista.)

„A tanácskozás azt a célt szolgálja, hogy tájékozódjunk azokról a nemzetközi megállapodásokról, folyamatosan tágított jogi keretekről, amelyek hozzájárulhatnak a határ menti területeken élő kisebbségek fejlődéséhez és haladásához” – olvashattuk a tanácskozás meghívójában. Nos, erre a – minden jelenlevőt egyaránt érdeklő – kérdésre aligha kaptunk választ. Mert bár elképzelhető ugyan, hogy a határokon átívelő regionális együttműködés serkenti majd a térség gazdasági folyamatait (ha ugyan a nemzetállam sérthetlenségének a struktúrákat átható XIX. századi eszméje ezt meg nem gátolja – amint Balla Lajos fogalmazott), ám ebből a gazdasági versengésben már eleve halmozottan hátrányos helyzetből induló kisebbségi lakosságnak aligha lesz különösebb haszna. Egyrészt azért, mert ehhez mindenekelőtt fel kellene számolni a mind ideológiailag, mind gazdaságilag a végletekig központosított társadalmi rendszert, amelyben a tartomány is a területén kitermelt javaknak csak a töredékével rendelkezik (s azt is csak úgy csurranva-csöppentve kapja vissza a központi kasszából), másrészt alig van olyan területe a társadalmi életnek, amelybe a mindenható állam mindenható minisztériumai által be ne avatkoznék, hiszen még utcaneveink meghatározásában sem az önkormányzatok, sőt nem is a tartományi szervek, hanem a belgrádi belügyminisztérium dönt.

Másrészt, ha netalán az ország decentralizálásával és regionalizálásával meg is szűnne a belgrádi központ gigantikus pénzelszívóként működő ereje, a vajdasági kisebbségek – köztük a magyarság – számá-

ra még az sem jelentene esélyegyenlőséget, hiszen az elmúlt évtizedek során katasztrofálisan megtizedelt, kifosztott és lelkiileg is megnyomorított nemzetiségek aligha állhatnák a szabad kereskedelem által létrehozott versenyt a számbelileg is, gazdaságilag is túlnyomó fölénybe került, a háború idején az illegális vagyonszerzés különféle eszközeivel az „elsődleges tőkekumulációt” már megvalósított többségi népelemmel. Másrészt az is nagy kérdés, hogy a külföldi tőke a balkáni típusú jog- és vagyonbiztonság körülményei között megkockáztatná-e szerbiai vagy vajdasági vállalkozások létrehozását vagy finanszírozását....

A polgári demokrácia által meghirdetett jog- és esélyegyenlőség a Kárpát-medencei kisebbségek számára nem azt jelenti, amit Európa boldogabb részein (bár ott sem mindenütt ugyanazt). A halmozottan hátrányos helyzetű magyar kisebbség számára pedig – egy kissé durva hasonlattal élve – szinte egy fordított hendikep-versenyre hasonlít, ahol a gyengébb és idősebb évjáratú lovakat terhelik meg egy-két homokszákkal. A mi esetünkben ezek a homokszákok a társadalmi tulajdon reprivatizálásából való kiszorítottság kezdőtőke híján, a „többségi” népelem, különösen a Vajdaságot elárasztó „menekültek” preferálása a munkahelyek betöltésekor, valamint a tanulásban és a diplomaszerezésben felmerülő nyelvi nehézségek, hogy többet egyelőre ne is említsek.

A kilencvenes években a Nagy-Szerbia létrehozásáért vívott fegyveres harccal egyidejűleg folyó rablógazdálkodás – véleményem szerint – a szocialista állami és társadalmi tulajdon „magánosításának” nagyon is kitervelt előkészítése volt. A korábbi, többé-kevésbé jól gazdálkodó és termelő ipari létesítményeket – különösen a Vajdaság élelmiszeripari létesítményeit – többnyire gazdasági intézkedésekkel, de gyakran a katonaság által végrehajtott fegyveres fosztogatással is szándékosan tönkretették, csődbe juttatták, majd az uralkodó párt(ok) által létrehozott politikai elit, illetőleg az illegális, de mégis eltűrt, sőt helyenként államilag támogatott csempészkereskedelem révén elképesztő módon meggazdagodott közönséges bűnözők (a két csoport szinte szétválaszthatatlanul összefonódott) kezére juttatták.

Ehhez járult a szélesebb néprétegek kifosztása a gomba módra elszaporodott magánbankok (Dafina, Jezdo gazda stb.) pénzügyi szélhámoskodása vagy a tömegesen, már-már csordákban „útonállószkodó” utcai pénzváltók működése útján, ami végső soron ugyancsak a lakosság gazdasági tönkretételéhez és elké-

pesztő magánvagyonok létrejöttéhez vezetett. Erre is „rádobott még egy lapáttal” a lakásmaffia működése, amely abból állt, hogy a rendszer támogatói nevetséges összegekért juthattak pl. lakásingatlanhoz, amelyet a „rendszerátváltás” után is zavartalanul megtarthattak. A kisebbség – minthogy zömében nem támogatta a kormánykoalícióban részt vevő pártokat, sőt inkább kimondott ellenszenvvel viseltetett irántuk, néhány esettől eltekintve Mihajl Kertes-Bracika, Savović Margit és társaik) rendre kimaradt a kínálkozó lehetőségekből. Emellett a privatizálás során tömegesen veszítette el még munkáját és megélhetését is, minthogy az új „gazdák” inkább elv- és nemzetársaikat juttatták kenyérkeresethez.

Ilyen körülmények között tehát alig látunk valamiféle kiutat, megoldási lehetőséget a számunkra csaknem reménytelen helyzetből. A minden gazdasági erőforrást nélkülöző, még a népességnek aránylag vékony, képzett rétegét tekintve is alkalmi (főleg fizikai) vagy illegális munkából, de jórészt munka nélkül tengődő nemzetiségi fiatalok (és középkorúak) aligha tudnak majd élni a „régiosodás” nyomán kínálkozó gazdasági lehetőségekkel. Ha még ez a jelenlegi, stabilnak semmiképpen sem tekinthető kvázi „államszövetség” – feltéve, de meg nem engedve – képes lenne is némi külföldi tőkét idevonzani (ami a gazdaság működésbe hozásához és fellendítéséhez elengedhetetlen), hogyan juthatna annak egy részéhez éppen a krónikus tőkehiányban szenvedő kisebbségi lakosság?

Még ha gazdaságunk – valami mennyei csoda folytán – talpra is állana, a délvidéki magyarság – egykét kivételtől eltekintve – aligha kerülhetne tulajdonosi pozícióba. A dolgok jelenlegi állását figyelembe véve legfeljebb arra számíthatunk, hogy – akárcsak a múltban – a legkevésbé vonzó és a leggyengébben fizetett munkakörökben helyezkedjék el, vagy egyre gyérülő csoportokban hagyja el szülőhelyét, ezzel megnyitva az utat a délről a helyébe tóduló invázióknak....

A régiók Európája által felkínált „esélyegyenlőség” semmiképpen sem elégséges a délvidéki (és más) magyar kisebbség gazdasági felzárkóztatásához. Ehhez ugyanis különféle kedvezményekre, azaz előnyös megkülönböztetésre (pozitív diszkriminációra) lenne szükség, amire csakis a nemzetiségi differenciálódás nyújtana lehetőséget. Vagyis arra, hogy az anyaországtól nem a saját akaratából elszakadt minden egyes magyar alanyi jogon bizonyos kedvezményekhez jusson: olyanokhoz, amelyekben mások nem részesülhetnek. Ez tenné őket versenyképessé a nem-

zetidegen környezetben, és segítene megőrizni identitásukat. Csakhogy éppen ez az, amire sem az anyaország, sem a befogadó országok, de még a nemzetközi közösség sem igen mutat legkisebb hajlandóságot sem.

Melyek lehetnének ezek a kedvezmények? Mindenekelőtt azok a kamatmentes vagy alacsony kamatozású hitelek és kölcsönök, amelyek lehetővé tennék a főként mezőgazdaságból élő magyar népességnek a földművelés és állattenyésztés, valamint az erre támaszkodó feldolgozóipari létesítmények korszerűsítését, illetőleg létrehozását vagy tulajdonba vételét. Tudjuk, hogy ma a mezőgazdaságból állami támogatás nélkül megélni szinte lehetetlen, annak hiányában legfeljebb tengődni lehet. S mégis abban kell reménykednünk, hogy az élelmiszer-termelés a jövő stratégiai bázisa, előbb-utóbb egy szintre jut a ma oly csábítóan látszó energiatermeléssel.

Ebben a hitben próbálkoztunk a kilencvenes évek elején a zentai helyi önkormányzat részéről anyaországi támogatás reményében a gazdakörök létrehozásával. Stratégiai elképzelésünk az volt, hogy az akkor újra magánkézbe került földtulajdont, egyéb ingatlanokat és ipari létesítményeket-berendezéseket kezdőtőke- és hitelbiztosítékként felhasználva piaci értékükkel azonos mértékű készpénzhitelekhez juttassuk a gazdálkodókat. Sajnos, a közbejött polgárháborúk és a szövetségi állam széthullása áthúzták számításainkat, ami azonban nem jelenti azt, hogy a jelenlegi, békésebb körülmények között ez a terv ne volna kivitelezhető.

Új reményeket keltett a kisebbségben élő magyarság körében a kettős állampolgárság, a határon túli magyar állampolgárság, sőt a kedvezménytörvény (státustörvény) terve is, hiszen mindezekről ismét csak azt vártuk, hogy bizonyos előnyökhöz jusson a hátrányos helyzetű magyar nemzeti kisebbség. Sajnos, mint tapasztaltuk, ez a reményünk sem vált valóra, még a számunkra legkevésbé előnyös kedvezménytörvény is – az előzetes elvárásokoz-ígéretetekhez képest – meglehetősen „kiüresedett”, jóformán évenként néhány kedvezményes anyaországi utazásra redukálódott. Ehhez járul még némi (bár nem lebecsülendő) kulturális támogatás, a gyermeküket magyar nyelven taníttató családok szerény anyagi segélyezése, továbbá az igen korlátozott mértékű anyaországi továbbtanulás lehetősége, amelyekre – egy kínai közmondással élve – bizvást azt mondhatnánk: „Ne halat adj az éhezőknek, hanem tanítsd meg halászni!” Viszont alig hinném, hogy az itt

felsorolt kedvezmények egy munka nélkül tengődő kisebbségi magyarnak többet érnének egy jó horgász-felszerelésnél meg egy ingyenes horgászengedéllyel.

Csakhogy – mint azt láttuk – szomszédaink még ezt a szinte jelképes támogatást is sokallják. Különösen Románia és Szlovákia jelenlegi (magyar politikai pártot is felölelő koalíciós) kormánya tiltakozik élesen a fennhatóságuk alá tartozó polgárok egy részének „diszkriminatív” megkülönböztetése és országuk szuverenitásának megsértése ellen. Egyértelmű, hogy ezek a beneői dekrétumok szellemében tevékenykedő, magyarfaló politikusok még a mindenkori magyar kormányoknál is jobban felfogták, hogy a kisebbségben élő magyarság bármily csekély előnyhöz juttatása is jelentős akadályává válnék a nemzetiségi kérdés asszimilációval történő megoldásának. S lám csak! Ehhez a nemzetközi szervezetek egyes képviselői (nyilván a trianoni győztesek egyenes ági leszármazottai) rögtön csatlakoznak! Hát nem Trianon szelleme uralkodik még most is – legalábbis deklaratív szinten – az egyesülésre törekvő Európában?

Szinte elborzadunk, amikor azt tapasztaljuk, hogy most, a XXI. század és az Európai Unióhoz való csatlakozás küszöbén a kelet-közép-európai politikusok egy része még mindig nemzetállamban gondolkodik, s a nemzeti kisebbségekben csupán valami mielőbb kiküszöbölni való zavaró körülményt lát. Ahogy azt egy nyugati politikus egy magyar író kérdésére megfogalmazta: „Ha egy teret rosszul köveznek ki, és egy kő kiáll a többi közül, azért nem szedik fel az egészet, hanem a kocsikerekek, a lópatkók és a gyalogosok bakancais addig koptatják a kiálló követ, míg be nem illeszkedik a többi közé”.

Nos, minket, kisebbségi magyarokat már több mint nyolcvan éve koptatnak ebben a rosszul kikövezett Közép-Európában, s még mindig nem koptunk el eléggé. Kérdés azonban, hogy ha a koptatók közé még a jelenlegi magyar kormány is beáll, meddig leszünk képesek kitartani. Reméljük, előbb-utóbb az anyaországi magyar választók is belátják, hogy a magyar nemzet boldogulása nem csupán az országhatárokon belül maradtak, hanem az összmagyarság jólétének és megmaradásának a függvénye. Ami minket, délvidékieket illet, ránk nézve szerencse, hogy Szerbia jelenlegi kormányfője művelt, európai látókörű politikus, aki nemrég úgy nyilatkozott, hogy semmi rosszat nem lát a kettős állampolgárságban, abban meg pláne nem, ha egy külföldi ország a mi állampolgáraink egy részét akár anyagilag is támogatja, hiszen ennek az egész ál-

lam hasznát látja. Kijelentése nem kis zavarba hozta magyar kollégáját, Medgyessy Péter miniszterelnök urat, félő azonban, hogy kormánypozícióban levő kisebbségi magyar politikusaink nem igyekeznek idejében „leütni” a számukra feldobott labdát.

Anyországunk jelenlegi vezetőitől, sajnos, vajmi kevés támogatást várhatunk, hiszen még az átlagos újságolvasó előtt is világos, hogy a mostani magyar politikai küzdelemben tulajdonképpen nem is a klasszikus jobb- és baloldal áll egymással szemben, hanem az összmagyarág integrálására törekvő nemzeti és a külföldi tőke érdekeit szolgáló „globalista” irányzat, melyeket az ország választói testülete eddig még sohasem tapasztalt módon, szinte fele-fele arányban megosztottan támogat. (Ha nem vesszük figyelembe a mindkét tábor meghaladó absztinensek – nem szavazók – tömegét.) Az „ábaloldal” számára még a szociáldemokrata értékek sem jelentenek semmit, számukra csak az európai integrálódás jelent értéket, melyért az

össz nemzeti érdekeket, de főként a kisebbségi magyarság érdekeit bármikor készek feláldozni, sőt megalázó módon körülhízelegni mindazokat a politikai tényezőket, amelyektől bármilyen előny várható az említett cél elérése szempontjából.

Már csak az a kérdés, hogy mikor válik mindez nyilvánvalóvá a magyar választótömegnek a nyugati jóléti társadalom rózsás reménye által elkábított mintegy ötven százaléka előtt. Mindenesetre a magát szociálliberálisnak definiáló, bár a valódi szociáldemokrata értékekkel még csak köszönőviszonyban sem lévő Medgyessy-kormány a hatalomra jutása óta eltelt egy év alatt már annyi hibát vétett, és annyi csalódást okozott, hogy aligha számíthat újabb esélyre, hogy bebizonyíthassa: valóban az EU kánaánjába vezeti a magyar népet.

A kérdés csak annyi: vajon a megfogyatkozott és kiábrándult magyarságnak lesz-e még ereje és ideje kívánni az újabb megmérettetést és az új esélyeket?